

**POSUDEK**  
**vedoucího diplomové práce**

Jméno studenta: ..... **Bc. Helena Exnerová**  
Název diplomové práce: ..... **Charismatická autorita:**  
..... **metodologické přístupy ke studiu**  
..... **nových náboženských hnutí**  
Vedoucí: ..... **Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D.**  
Odevzdání posudku: ..... **květen 2016**

Diplomovou práci kolegyně Exnerové považuji za vynikající; hodnotím ji tedy stupněm „výborně“ a konstatuji, že s tak mimořádně dobrou diplomovou prací jsem se nesetkal už několik let.

Studentce nemám co vytknout; následující čtyři maličkosti nehrají pro hodnocení roli: (1) Studentka psala práci zjevně s radostí a zjevně věděla o jejích kvalitách. Patrně to ji vedlo k uvolněnému, osvěžujícímu, ale někdy snad až příliš odlehčenému stylu. (2) Našly by se asi drobné chyby: všiml jsem si jenom toho, že nejnovější kniha Palmerové a Wrighta je datována rokem 2016; ve skutečnosti vyšla již loni (a má vročení 2015). (3) Domnívám se, že název *Grundrisse der Sozialökonomik* (str. 13) je lépe překládat jako *Základy* (anebo *Přehled*) *sociální ekonomie*, nikoli ekonomiky. Za podobnou drobnou nepřesnost považuji zcela neobvyklý a nepřiliš smysluplný výraz „dar charismatu“ (str. 14). (4) Hned na str. 1 jsou nepříjemné pravopisné chyby ve shodě podmětu s přísudkem a na straně 19 je jota místo ypsilonu v genitivu ženského přivlastňovacího adjektiva („Weberovy“).

Na mém vysokém, ba nadšeně kladném hodnocení pochopitelně nic nemění ani to, že s pojetím charismatu, jak ho autorka zcela samostatně vypracovala, nesouhlasím. Pojetí charismatu jako „myslotvorné síly“ považuji za variantu behavioristického přístupu, a ten pak za „převlečenou“ psychologickou teorii. Studentka dobře ví, že moje pojetí je sociologické a že – mimo osobní oblast své křesťanské víry – nevěřím na objektivní existenci ničeho, co by bylo možné nazvat charismatem. Charisma jako předpokládaný přístup k nadpřirozeným zdrojům moci chápu při tomto metodologickém agnosticismu jako sociální konstrukt, který se může vyskytovat pouze a jedině jako legitimizační nástroj takzvané charismatické autority. Považuji za chybu snažit se spojit náboženské a nenáboženské (politické či manažerské) prostředí za cenu toho, že charisma zbavíme jeho základní (a podle mého názoru nepominutelné) charakteristiky, totiž argumentu nadpřirozeně založené moci. Za nutné doplnění Weberova přístupu považuji pouze upozornění na to, že jeden typ legitimizace může snadno přecházet do druhého: původně racionálně legitimovaná autorita v sekulárním prostředí například politických vůdců tedy může velmi snadno přejít (alespoň u některých legitimizujících) v nadpřirozenou legitimizaci charismatem. Podobné přechody i mezi racionální a tradiční legitimizací jsou ostatně běžné. Snadný přechod mezi charismatickou, tradiční a byrokratickou (racionálně legitimovanou) autoritou je ostatně dalším dokladem toho, jak je hranice mezi náboženským a sekulárním prostředím nejasná (pokud vůbec existuje).

Navzdory nesouhlasu s ní považuji studentčinu teorii za výbornou. Studentka také dobře zvládla exkurs do debaty o nových náboženských hnutích, byť některé argumenty proti

tomuto pojmu (zejména proti adjektivu „nový“) jsou již staré a byly již mnohokrát cílem snahy o vyvrácení (a tyto snahy budou bezpochyby pokračovat, byť s čím dál tím méně inspirativním výsledkem). Za vysloveně chybné ovšem považuji vynechání třetího typu ve Wallisově typologii, která je natolik stará, že k ní nebylo nutné se vracet. Ale pokud to už studentka učinila, neměla dbát na nepochopení této kategorie u kolegy Václavíka (a na jeho chybný překlad). Bez tohoto třetího typu totiž Wallisova typologie nemá valný smysl. Na toto nešťastné vynechání pak navazuje (obávám se, že rovněž nešťastně) studentčina teze o vztahu síly charismatu a dvou zbylých Wallisových typů (str. 43 a 44). Obávám se, že je neudržitelná: prostá empirie ukazuje, že charisma přisuzované např. L. R. Hubbardovi není nijak slabší než charisma přisuzované například Prabhupádovi. Pokud bychom přistoupili na možnost „měřit“ sílu charismatu, pak bychom takových příkladů našli desítky.

Podobně těžko může najít oporu ve faktech studentčin předpoklad, že na úspěch nebo neúspěch charismatických osobností mají přece jen vliv jejich psychické vlastnosti (na str. 44). Mám za to, že to je opět projev studentčina nepřiznaného tláčení k psychologické teorii charismatu. Sociologické hledisko se jí naopak místy ztrácí: studentka sice přiznává podíl charismatizujících na vzniku charismatického vztahu, ale zcela ignoruje vliv těchto charismatizujících na rozvoj a vývoj vlastností charismatizovaného. Přitom právě rozpoznání tohoto vlivu je – alespoň podle mého mínění – pro pochopení dynamiky charismatického vztahu zásadní.

Právě při studentčině popisu dynamiky charismatického vztahu se toto opominutí projevuje. Studentka se domnívá (obávám se, že mylně), že těžší je charisma vytvořit než udržet (str. 45). Mám za to, že opak dokazují například charismatizované osobnosti, které charismatizaci odmítají (a ztrácejí se tak ze zřetele společenským vědcům), popřípadě které s ní hospodaří tak, aby se neoslabila racionální nebo tradiční legitimizace jejich autority. Naopak velkým problémem pro všechny nositele charismatické autority je udržet charisma čerstvé. Právě nevhodná, neúčinná, nebo dokonce násilná řešení tohoto problému jsou v pozadí mnoha kontroverzí, které nová náboženská hnutí provázejí.

S řadou bodů v pojetí studentky tedy nesouhlasím (studentka to ostatně dobře ví). Je pro mě ovšem ohromná radost s ní polemizovat; neboť na myšlenkách, které přináší, je mnoho inspirativního. Právě tím je její práce tak mimořádná. Díky ní se nepochybně zařadila do společenství badatelů na poli náboženství. Nemusí proto již nadále „vysílat signály“, že do tohoto společenství patří. Takovým nepřehlédnutelným signálem, který je dokonce v části tohoto společenství vyžadován jako „vstupenka“ do tohoto společenství, je ostrá distance od takzvaných antikultovních hnutí. Studentka tento signál vysílá raději hned dvakrát (na str. 6 a 37), a to za cenu přisuzování většího vlivu těmto hnutím, než ho kdy reálně měla. Toto vysílání signálů bude v jejím případě v budoucnu zbytečné, ale mohlo by být až nebezpečné, neboť by přispělo k démonizaci jednoho aktéra společenských procesů, které existence nových náboženských hnutí vyvolává. A démonizace – jak studentka dobře ví – je to poslední, co by na tomto poli bylo odpovědné si přát.

Nakonec: velké díky za tuto skvělou práci!

Zdeněk Vojtíšek